

שיעורי שלמה

שיעורי הרב: <http://shlomo-aviner.net> *****

פרשת יתרו: אנכי ד' אלוקיך

שלושה נושאים יש לנו לברר:

- א. מבחינה **הלכתית**, קושית הראשונים: ד' מצווה להאמין שיש אלוהים (ע' רמב"ם סה"מ מ"ע א. השגת הרמב"ן שם בדעת בה"ג. אברבנאל שמ' כ,ב השאלה הזו בשם ר' חסדאי). אבל אם אין אלוהים אז מה המצווה? כלומר האמונה במציאות הבורא היא הנחת יסוד שקודמת למצוות, ואינה יכולה להיות מצוה.
- ב. מבחינה **אמונית**: מי ד'? כמובן אי אפשר לענות לשאלה זאת עד תום. "החקר אלוך תמצא" (איוב יא,ז)? "לית מחשבא תפיסא ביה כלל" (תיקו"ז קכא,ב). אבל אם לא יודעים כלום אז איך נגיע? יש לנו צריך פחד עצום מפני השאלה הזאת. אבל גם בפחד אי אפשר להגזים. אחרת לא נגיע לכלום.
- ג. מבחינה **מוסרית**: כיצד מגיעים לאמונה בד ולעבודתו ית'? אלו שלוש שאלות כבדות ויש ביניהן קשר.

נפתח בשאלה השניה: מי ד'? "מי ד' אשר אשמע בקולו" (שמ' ה,ב)? אמנם פרעה הוא שאמר זאת, אבל גם אנחנו זקוקים לברר זאת. תלוי באיזה ניגון נאמרים הדברים. אם זה רצון לברור (אצלינו) או סגנון כפירה, התנשאות, חוצפה וגסות (אצל פרעה). לשם כך עלינו לברר עניין מרכזי.

רבש"ע חיצוני ופנימי

האם רבש"ע חיצוני לעולם או פנימי? אם נאמר שהוא חיצוני לעולם אז הוא בחוץ. אז הוא לא נמצא פה. אז אנחנו לבד, אנחנו אבודים. אז הוא גם מוגבל. כביכול אנו אומרים: הוא לא פה. איך נוכל לומר על הקב"ה "הוא לא"? איך נוכל לסגור לו דלתות? ספר הרוקח כותב: הקב"ה לא יברא עולם שהוא לא יכול להכנס.

מאידך, אם נאמר שהוא ית' פנימי- אז הוא בעולם והוא העולם. או בניסוח אחר: הוא הטבע. האל- כלומר, הטבע. בלטינית: דאוס סיבי נטורה (Deus sive Natura) ואז הסתבכנו. כי לומר כך זו צורה מנומסת לומר שאין אל. לא רוצים לזעזע אנשים אז אומרים להם האל הוא הטבע. אבל אם האל הוא הטבע אז אין אל. זו השיטה של מלך הכפירה המודרנית: הפילוסוף שפינוזה. העולה מדבריו הוא שאין אל! אם כן יש כאן סתירה:

אם הוא מחוץ לעולם

א. אין לנו קשר איתו.

ב. הגבלנו אותו.

אם הוא בתוך העולם אז יש לנו קשר איתו אבל בעצם הוא לא קיים.

(בלועזית זה נקרא טרנצדנטי ואימננטי. טרנצדנטי – מעבר להוויה. אימננטי- בתוך ההוויה).

קדוש וברוך

כמובן שאלה הזו התבררה ע"י חכמים, תנאים, אמוראים, ראשונים, אבל הניסוח הישיר הוא בשער הייחוד והאמונה של בעל התניא, ובצורה יותר ברורה בספר נפש החיים של רבי חיים מוולאז'ין שער ג. שניהם למעשה, אומרים אותו דבר: רבש"ע כולל הכל. הוא ית' טרנצדנטי, מחוץ לעולם, והוא אימננטי, בתוך העולם. או בלשון הזוהר: "סובב כל עלמין וממלא כל עלמין" (זוהר ח"ג רכה,א). "סובב" משמעו: לפני העולמות ואחרי העולמות, (לא בתוך העולמות). "וממלא כל עלמין": בתוך העולמות. בתוך העולם, ובתוך העולמות.

ממטבעות הלשון הקדושות שקבעו חז"ל בברכות ובתפילות אנו לומדים על שתי הפנים: "ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם". ברוך = בתוך העולמים. מביא ברכה בעולמים. למשל: "ברוך כבוד ד' ממקומו" (יחזקאל ג,יב).

קדוש = נבדל. מעל העולמים. למשל: "קדוש קדוש קדוש" (ישע' ו,ג), או: "קדושים תהיו- פרושים תהיו" (רש"י ויק' יט,א). האדם הפרוש המשוחרר מן הגוף, הוא קדוש. הקב"ה משוחרר מן העולם. יש מלאכים אומרים: ברוך, ויש מלאכים אומרים: קדוש.

ביטוי נוסף להנהגת שתי הפנים כאחד נמצא בעצם נוסח הברכות. זו לא לשון רגילה: "ברוך אתה ד' אלוקינו מלך העולם..." 'אתה'- גוף שני, 'קדשנו'- גוף שלישי. אכן זו לא עברית רגילה. זו עברית אלוקית. ויש להסביר: אתה = קרוב = ממלא העולמים. "קדשנו"- גוף שלישי = רחוק. מעל לעולמים.

וכן בתפילה: "אתה הוא עד שלא נברא העולם" = מחוץ לעולמים, "ואתה הוא משנברא העולם- בתוך העולם". וכן הוא בפיוט "אדון עולם" (איננו יודעים מי כתבו. כנראה אחד הראשונים מחכמי אשכנז): חלקו האחד של הפיוט מבטא את היות ד' סובב כל עלמין, מעל כל העולמים, וחלקו האחר: ממלא כל עלמין, בתוך העולמים.

"אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא" – לפני העולמים. "לעת נעשה בחפצו כל – אזי מלך שמו נקרא"- הוא עשה את הכל, הוא נקרא מלך. "ואחרי ככלות הכל, לבדו ימלוך נורא". (ההפך הגמור ממה שאמר הכופר שפינוזה שאלוהים הוא הכל. פנ- תיאזם. (פן- ביוונית הכל, תיאזם- האל). האל הוא הכל, הכל הוא האל. חס ושלום!

"אדון עולם אשר מלך בטרם כל, ...ואחרי ככלות הכל, ...לעת נעשה בחפצו כל, אזי מלך שמו נקרא. והוא היה והוא הווה והוא יהיה בתפארה". הוא בעבר, הוא בהווה והוא בעתיד. הוא לא רק בהווה. הוא לפני ההווה ואחרי ההווה. "והוא אחד ואין שני, להמשיל לו להחבירה". אין לו חבר. "בלי ראשית", אין לו התחלה. "בלי תכלית, ולו העוז והמשרה". הוא מעל לעולמים, שולט על העולמים. כל החלק הזה מבטא איך הקב"ה מעל לעולמים.

בחלק השני אנו רואים איך הוא ית' שוכן בתוך העולמים: "והוא אלי", מגיע עד לפרטיות. "וחי"- הוא חי! "וצור חבלי בעת צרה. והוא נסי ומנוס לי מנת כוסי ביום אקרא. בידו אפקיד רוחי, בעת אישן ואעירה. ועם רוחי גוויתי, ד' לי ולא אירא". עולם אחר לגמרי. זה מתחלף באופן חריף. וכך אנו נפגשים בשתי הפנים: מעל העולמים ומלא כל עולמים.

נשמתא דכולא

כדי להבין איך הוא מעל העולמים ובו זמנית בתוך העולמים, אמרו הקדמונים משל: הוא נשמת העולמים. הוא מזרים נשמה לעולמים, "נשמתא דכולא". עי' נפש החיים (ג,י): "נשמתא דכל נשמתין". הוא חיי החיים. הוא נשמת הנשמות. שורש החיים. זה משל. עי' מסכת ברכות (דף י:): "חמישה דברים נאמרו בנשמה, חמישה דברים נאמרו בקב"ה: מה הקב"ה מלא כל העולם, אף נשמה מלאה את כל הגוף. מה הקדוש ברוך הוא רואה ואינו נראה, אף נשמה רואה ואינה נראית. מה הקב"ה זן את כל העולם כלו, אף נשמה זנה את כל הגוף. מה הקב"ה טהור, אף נשמה טהורה. מה הקב"ה יושב בחדרי חדרים, אף נשמה יושבת בחדרי חדרים. יבא מי שיש בו חמשה דברים הללו, וישבח למי שיש בו חמשה דברים הללו". ועי' בספר נסיכי אדם; דוד השר בחמישה עולמות. יש טועים ותועים שאמרו שאפשר גם למצוא פתרונות ביניים: הוא בחוץ אבל **לפעמים** הוא מתערב. לפעמים לא לפעמים כן. למשל, אתה רעב- ממציא לך אכל. אתה עני ולפתע הקב"ה עושה לך נס ואתה מוצא זהב. תועים אלה אפילו מביאים "הוכחות" מהתנ"ך: למשל, כשאומרים לדוד: דע לך אחיתופל בין הקושרים (ש"ב טו), או אז מבין דוד שהוא אבוד ומתפלל לד' לסכל עצת אחיתופל. ואכן, מגיע חושי הארכי ומסכל עצת אחיתופל. ובכן, האם אפשר לומר: הקב"ה הוא חיצוני **ולפעמים** הוא מתערב???

חס ושלום! זה לא מה שאנחנו אומרים. כל רגע ורגע הקב"ה מתערב! בעל התניא בונה על רב סעדיה גאון. רבי חיים מוולאז'ין בונה דבריו על הרמב"ם, משנה תורה יסוה"ת פ"א: "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם **מצוי** ראשון. והוא **ממציא כל נמצא**, וכל **הנמצאים** משמים וארץ ומה שביניהם לא **נמצאו** אלא מאמתת **המצאו**. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו **מצוי** אין דבר אחר יכול **להמצאות**. ואם יעלה על הדעת שאין כל **הנמצאים** מלבדו **מצויים**, הוא לבדו יהיה **מצוי** ולא יבטל הוא לבטולם. שכל **הנמצאים** צריכין לו,

והוא ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם. לפיכך אין אמתתו כאמתת אחד מהם. הוא שהנביא אומר "וה' אלהים אמת", הוא לבדו האמת, ואין לאחר אמת כאמתתו. והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו, כלומר אין שם **מצוי** אמת מלבדו כמותו. ה**מצוי** הזה הוא אלהי העולם אדון כל הארץ, והוא המנהיג הגלגל בכח שאין לו קץ ותכלית, בכח שאין לו הפסק, שהגלגל סובב תמיד ואי אפשר שיסוב בלא מסבב, והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ובלא גוף".

זה לא כפי שנגר בונה שולחן והשולחן מתקיים בלי שום קשר לנגר. אצל הקב"ה הוא ממציא וממציא וממציא. "מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית" (ברכת יוצר אור), בריאה מתמדת. **continuous creation**. בספר התניא בשער היחוד והאמונה הוא נקרא בשם הויה. זה לשון עתיד. יהוה. זה לא לשון עתיד רגילה אלא יש בעברית לשון עתיד במובן של פעולה מתמדת. "ומשה יקח את האהל" (שמ' לג,ז), "ככה יעשה איוב כל הימים" (איוב א,ה). (frequentative form) צורה דקדוקית של פעולה מתמדת חוזרת. יהוה, יהוה, מהוה... כל שניה. ואם יעלה על הדעת שהוא לא מהוה- הכל חוזר לתוהו ובוהו. כדי להסביר עניין זה אביא שני משלים. משל ישן ומשל חדש.

משל ישן: אדם חולם, ובחלום יש כל מיני דברים כל מיני התרחשויות. ברגע שהוא מתעורר, הכל נגז, נעלם ונמחק. כי הכל קיים רק במחשבה שלו. כך העולם ביחס לקב"ה. אם חלקיק שניה יפסיק הקב"ה לחשוב את העולם- כל העולם חוזר לתוהו ובוהו. משל מודרני: מקרן סרטים. רואים על הקיר כל מיני תמונות ושומעים קולות ברגע שיש הפסקת חשמל- הכל נמחק בן רגע. הכל חי מכוח המקרן.

רבש"ע מחייה את כל העולמים, כולל האדם וכולל האדם ברגע שחוטא (עי' תומר דבורה לרמ"ק פרק א). זה לא יאמן איך הקב"ה נותן כוח לאדם, ובאותו כוח שד' נתן לו בחסדו- האדם חוטא נגדו. והקב"ה "עם זאת. אינו אוסף טובתו מן המקבל". אגב, בסוף הפרק אומר הרמ"ק: "וכן צריך האדם להתנהג!" אם אתה עושה טובה לאדם והוא משתמש בטובה הזו נגדך- המשך להיטיב עמו!

עד כאן דנו בשאלה הראשונה וקבענו: הקב"ה הוא גם מחוץ לעולמים וגם בתוך העולמים. א. לא שהקב"ה מחוץ לעולמים, ואין לו קשר עם העולמים. זו דעת אריסטו. ב. הקב"ה הוא לא מחוץ לעולמים אבל מתערב מדי פעם. זו הבנה של יהודי פשוט. מה שאנו קובעים הוא שהקב"ה מחיה את כל העולמים. ונדייק: לא שהוא בעולמים אלא שהוא מחייה את העולמים. נשמת העולמים זורמת ממנו ית'. אע"פ שכתוב "ממלא כל עלמין" אין הכוונה הוא ית'. כמו: "ויפח באפיו נשמת חיים" – "מאן דנפח מתוכיה נפח". כך כתוב בספר התניא בשם הזוהר (חלק א,ב). (אגב, זה לא נמצא בזוהר! כנראה היתה לו הוצאה אחרת של ספר הזוהר). נפח באדם וגם בעולמים. אבל לא מתוכו. גם כשאתה בריא, גם כשאתה חולה, גם כשאתה צדיק, גם כשאתה חוטא תמיד תמיד הקב"ה מחייה.

קושיא: אם רבש"ע הוא בלתי מוגבל, הוא אין - סופי, איך האין - סופי מתגלה בסופי? הרי אין סופי אינו יכול להתגלות בסופי? אם הוא מתגלה בסופי אז הגבלת את האין - סופי. אומר רבי מאיר אבן גבאי בספר עבודת הקדש להפך. אם אתה אומר שהבלתי

מוגבל לא יכול להתגלות במוגבל- דווקא אז הגבלת את הבלתי מוגבל. רבש"ע הוא אינסופי אלא שהוא מתגלה בסופי. הוא מזריק ומזרים נשמה בסופי.

אמונה בד'

נעבור לשאלה השלישית: אמרנו שרבש"ע הוא מחוץ לעולם. האם אפשרי להכיר דבר שהוא מחוץ לעולם? כן. זה אפשרי בעזרת השכל. כפי שמכירים כוכבים דרך טלסקופ, דרך חישובים אסטרונומיים וכד'. כך אפשר להוכיח את האמונה דרך השכל: ההוכחה הסיבתית, ההוכחה התחתיתית, ההוכחה הטלאולוגית, ההוכחה המוסרית, ההוכחה הקוסמולוגית ועוד הוכחות. אמנם, כל ההוכחות השכליות משכנעות רק את המשוכנעים. מחזקות ומבררות. עיין בספרי "יוצר אור" וכן בספרי "המאמין והפילוסוף", כל ההוכחות וסתירותיהן.

כל זה בנוי על כך שרבש"ע הוא מחוץ לעולם, ולכן אני צריך איזו דרך להוכיח שהוא קיים, למרות שהוא בחוץ. לגבי כל ההוכחות ספר הכוזרי אומר יש בהן שתי בעיות: א. זה לא 100%. אמנם הוכחתי, אבל אולי יבוא מישהו ויסתור את ההוכחה. ב. זה יבש. כי זה חיצוני. זו לא ידיעה מהותית לו. זה רק עניין אינפורמטיבי יבש (ע' כוזרי א, יג וע' בפרוש הרב אבינר עמ' 117-119, 129-130. וע' ס' יוצר אור עמ' 24-26).

זו מעלתה של האמונה. הגדרה של אמונה זה דבר שאי אפשר לסתור. ידיעה שלא ניתנת להיסתר. עי' עולת ראייה (א, עמ' שמ"ו): "גדר האמונה בכללה הוא, שאמיתת העניין הנודע קבועה בקרבנו, לא מצד הידיעה לבדה, כי אם מצד מנוחת הנפש הגמורה, כשהוא מקבל אותה בקבלה שלמה, מבלי שיסתער בו מאומה נגד זה. ולכן חיובה התמידי של האמונה בה' יתעלה הוא, שדיעות מציאותו יתעלה ומה שראוי שיתייחס לו תתכונן בקרבנו בתמידיות, וזה אי אפשר כי אם על-ידי הכנת הלב בטהרה וביושר ובמעשים המתאימים". זה לא רק שאני יודע. זה טבוע בי עמוק עמוק בלי שיש נגד זה שום דבר. כמובן זו לא המצאה של הרב קוק זה כבר כתוב בדרשות הר"ן (הדרוש התשיעי): "השכל הנטוע באדם מחייב זה, ואי אפשר לחלוק עליו בשום פנים". ובמורה נבוכים א, ג: "ההאמנה אינה הענין הנאמר בפה אבל הענין המצוייר בנפש, כשיאמינו בו שהוא כן כמו שיצוייר". כלומר זה דבר מוחלט שלא יכול להיות אחרת.

בגלל שרבש"ע "ממלא כל עלמין" וממלא את הנשמה. הוא "נשמתא דכל נשמתין" ולכן ברור שיש קישור לרבש"ע אצל כל אדם. כי לכל אדם יש נשמה אלוקית. אולי אפילו בכל בעל חיים יש מידה של חיות אלוקית. כל מלאך- וודאי. גם כל עשב ואבן. אלא שהעשב והאבן והבהמה לא יודעים לדבר. לו ידעו לדבר מה היו אומרים? אלו "פרקי שירה". יש במסורת היהודית שייחסו חיבור זה לדוד המלך. וכך כתב גם המבי"ט (ספר 'בית אלוהים' לרבי משה מטראני ורשה 1872) ויש המוסיפים גם את שלמה המלך שחיברו עם דוד המלך, אביו, במשותף (ספר 'פי אליהו' לרבי אליהו דייץ, אלטונה 1735). למשל: נשר אומר: "ואתה ד' אלוקים צבאות אלוקי ישראל הקיצה לפקוד כל הגויים, אל תחון כל בוגדי אוון סלה" (תהי' נטו). עגור אומר: "הודו לד' בכנור בנבל עשור זמרו לו" (תהי'

לג,ב) וכו'. עי' נספח לפרוש שלי על ספר תהילים. זה מה שהיו אומרים לו ידעו לדבר. אנחנו מדברים בשבילים.

גם בשיר המפורסם על שירת העשבים שמקורו בכתבים של רבי נחמן מברסלב מופיע אותו עניין: "...כי כל עשב ועשב יש לו שירה שאומר שזה בחינת פרק שירה, ומשירת העשבים נעשה ניגון של הרועה" (ליקוטי מוהר"ן תורה ס"ג) וכן: "אם היית זוכה לשמע את קול השירות והתשבחות של העשבים, איך כל עשב ועשב אומר שירה להשם יתברך בלי פניה ובלי שום מחשבות זרות ואינם מצפים לשום תשלום גמול, כמה יפה ונאה כששומעין השירה שלהם וטוב מאד ביניהם לעבד את ה' ביראה" (שיחות הר"ן אות קס"ג). וודאי כל עשב יש לו חיות אלוקית.

החוש האמוני הוא חוש טבעי

האדם בטבעו מאמין בד'. האמונה היא טבעית. אם כך מדוע ישנם אנשים שאינם מאמינים? כנראה אינם טבעיים. לנשום זה טבעי. זה אוטומטי. הלב פועל באופן טבעי. יש אדם שאינו טבעי. הוא חולה. חולה לב, חולה ריאות או חולה באופן רוחני. אין לו אמונה. הוא חולה. איננו יודעים כיצד הוא חלה. אבל אפשר להחליא כל אדם, ע"י שטיפות מוח וכד', עד שהוא מאמין בשטויות. לא יאמן כמה העולם מלא בהבלים: אמונות טפלות, סגולות, טריקים, המצאות, פטנטים ועיוותים בלי סוף. אפשר לשבש את השכל הישר, אפשר לשבש את האמונה, אפשר לשבש את הכל. אפשר לצפות את הריאות בזפת. אפשר להרוס הכל אע"פ שהוא טבעי. אבל אם האדם לא טבעי- הוא יחלה. כמו שאומר הרמב"ם (שמונה פרקים פ"ג) "... אמנם, בריאות הגוף וחליו - מלאכת הרפואות תחקור עליו. וכמו שחולי הגוף ידמו, להפסד הרגשותיהם, במה שהוא מר - שהוא מתוק, ובמה שהוא מתוק - שהוא מר. ויציירו הנאות - בצורת בלתי נאות ותחזק תאוותם ותרבה הנאתם בעניינים שאין הנאה בהם כלל - לבריאים, ואפשר שיהיה בהם צער: כאכילת עפר ופחמים, והדברים העפוצים והחמוצים מאד, וכיוצא באלו מן המזונות אשר לא יתאוו להם הבריאים, אבל ימאסו אותם. כן חולי הנפשות, רצוני לומר: הרעים ובעלי המידות הרעות, ידמו במה שהוא רע, שהוא - טוב, ובמה שהוא טוב, שהוא - רע. והאדם הרע יתאוה לעולם הפלגות, אשר הן באמת רעות, וידמה בעבור חולי נפשו שהן טובות".

בתהילים (קז,יח) מופיע הפסוק: "כל אכל תתעב נפשם, ויגיעו עד שערי מוות". אנשים שאינם במקומם הטבעי (פיזי או רוחני או שניהם גם יחד) מגיעים למצב קשה עד שטבעם משתבש. פרופסור ברוסיה אמר: אסור ללמד ילדים אתיאזם לפני גיל 5. הם לא בולעים את זה. אח"כ כששכלם מתפתח - אפשר. את הפרופסור הזה שהעז לומר את האמת, הגלו כמובן לסיביר. כ"כ בקיבוצים חילוניים הודו מטפלות לילדי גן שילדים מאמינים בקב"ה באופן טבעי. אדם בריא לא צריך הסברים ולא צריך הוכחות לקיומו של הקב"ה זה טבעי אצלו. כמו שאדם בריא אוהב את החיים ולא צריך לחשוב מדוע לא להתאבד. אמונה איננה רגש. היא חוש עליון (ע' משיב הרוח עמ' 98-105. מאמרי ראיה עמ' 70-71 מאורות האמונה). בספר הכוזרי מוזכר החוש האמוני. וכמו כל חוש הוא תכונה טבעית באדם.

הציווי להאמין

עכשיו נענה **לשאלה הראשונה**: איך רבש"ע מצווה להאמין? הרי זה מעגל קסמים. אם הוא לא קיים איך הוא מצווה להאמין? ואם הוא קיים לשם מה הציווי? הרי חוש האמונה הוא טבעי? אכן, לא צריך לצוות על עצם האמונה, כי זה נמצא בכל אדם. "אנכי ד' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אינה מצוה להאמין במציאותו ית', אלא כוונת הפסוק היא: ד' שאתה מאמין בו מטבעך. הוא מצווך להאמין שהוא הוציאך ממצרים (ע' עולת ראייה מהד' תשע"ה א, שמא). וכן כתב הר"ן: "שלא היה להם ספק כלל שהיה בעולם מחוייב המציאות, אבל מה שהיה מחדש להם עכשיו, ומצוה שיאמינו בו, הוא שאמר כמדבר בעדו, אני הוא אותו מחוייב המציאות מנהיגך, והוא פירוש אלהיך, ... והנה שורש המצוה הזאת, שנאמין שמאותו שכבר אנו יודעים שהוא מחוייב המציאות, ושהשכל הנטוע באדם מחייב זה, ואי אפשר לחלוק עליו בשום פנים, שממנו מגיעים אלינו מצות ואזהרות" (דרשות הר"ן דרוש ט). ותאמין "כי עיניו משוטטות בכל הארץ ועיניו על כל דרכי איש ובוחן לב וחוקר כליות כי מי שאינו מאמין אשר הוצאתיך מארץ מצרים - אף באנכי ה' אלקיך אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם. כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כולה (אורחות חיים לרא"ש ליום א). אם אינך מאמין שהקב"ה הוציאך ממצרים כל האמונה רעועה. זה לא אמונת הייחוד. כי בלי יציאת מצרים אין סגולת ישראל על כל העמים. ומי שאינו מאמין בסגולת ישראל, אמונתו בד' לקויה.

"אנכי ד' אלוקיך" לא בא לחדש שיש אלוקים אלא בא לחדש ש"הוצאתיך מארץ מצרים" ו"לא יהיה לך אלוהים אחרים" ו"לא תשא" ו"כבד את אביך ואת אמך" ו"זכור את יום השבת לקדשו", ו"לא תרצח", ו"לא תנאף" וכו'. זה מה שאני מחדש לך. כמו המשל שהביא הרמב"ן בהשגותיו על ספר המצוות (מ"ע א): "משל למלך שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו: גזור עליהם גזירות. אמר להם: לאו, כשיקבלו מלכותי, אגזור עליהם גזירות. שאם מלכותי אינן מקבלים, גזרותי היאך מקיימין?! כך אמר המקום לישראל: "אנכי י"י אלהיך ... לא יהיה לך אלהים אחרים על פני". אני הוא שקבלתם עליכם מלכותי במצרים? אמרו: הן. כשם שקבלתם מלכותי, קבלו גזירותי, לא יהיה לך".

זה גם יסוד התשובה. יש לאדם דחיפה אלוקית מתמדת לעלות ולהתעלות. כשהרב קוק היה בחו"ל - ראה שהנוער כופר. מה היתה טענתם? התורה איננה מוסרית. בספר שכתב אז, "נבוכי הדור" מוכיח הרב שלב אחר שלב שהיא מוסרית. כשהגיע הרב לארץ אמר שצריך שיטה אחרת. ומה היא? א. להוכיח שיש אלוהים. ב. שצריך לעבוד את האלוהים. אלו המאמרים: **דעת אלוקים ועבודת אלוקים**. קודם תוכיח שיש אלוהים אבל זה רק חצי מלאכה. אח"כ תוכיח שצריך לעבוד אותו. קודם תוכיח "אנכי ד' אלוקיך", אח"כ תוכיח כל עשרת הדברות. איך להוכיח? קשה. כי חולים. קודם צריך להסביר מיהו האלוהים. אחרי שתסביר אז תתגלה האמונה. קודם 'דעת אלוהים', ואח"כ 'עבודת אלוקים'.

יה"ר שנזכה לדעת אלוקים אמיתית ומת"כ לעבודתו ית' בלבב שלם.